

Vincas Krėvė

MILŽINKAPIS

I

Daugel mūsų tėvynėje yra puikių ir gražių vietų, daugel yra šalių, kurios pagarsėjo senų tėvelių darbais, bet tarpu jų visų gražiausia ir garsiausia Dainavos šalis – ir savo aukštais kalneliais, ir žemais kloneliais, savo tamsiomis giriomis, didžiais tankumynais, kuriais nei žmogus nepraeina, nei žvėris nepralenda, tik maži paukšteliai čiułbuonėliai pralekia, tik raibosios ten gegulės ir lakštingalėlės ankstų rytą ir vėly vakarėlį lakštuoja ir niaurią girelę linksmia.

Bet ir už mažus paukštelius čiułbuonėlius, už lakštingalėles garsiau dainuoja ten jaunos sesulės, skaisčios Dainavos šalies mergelės...

Ir ankstų rytą, ir vėly vakarėlį skamba jų dainos – ir giriose tamsiose, ir lankose žaliose, kai šienelį grėbia, ir laukuose plačiuose, kur rugelius jaunos pjauna, ir žaliame vyšnių sodely, kur bernelį liūdi...

Ko tik nekalba, ko tik nemini jų skambi dainelė! Ir šviesų pavasarėlį, ir miglotą rudenėlį, skausmus jauno bernelio, karan išjojančio, ir jausmus jaunosios mergelės, šelmį bernelį pamilusios...

Ko tik nekalba, ko nemini skambi mergelės lelijėlės daina, ko mums neporina, nepasakoja!

Ir apie garsius senovės laikus, apie didžius senųjų tėvų darbus ir nūdieninius vargus, kuriuose skursta Lietuvos šalelė. Ir gražios, ir skambios, ir jausmingos visos jų dainelės, jog dieną naktį jų beklausydamas neatsiklausytai...

Bet iš visų dainų dainelių toji skambių skambiausia, kurioje mergelė dainuoja gūdžiu balseliu apie aukštus kapus, kuriuose guli mūsų tėvai milžinai – ir ilsisi...

Aš tokią vieną dainelę girdėjau... O ką girdėjau, jums papasakosiu...

II

Ten, kur sravus Merkys, bėgdamas tekėdamas per žalias pievas, per alksnynus, krūmuotus šlaitus, plukdo savo tyrų vandenėlį platun Nemunėlin, yra ten aukštas ir status kalnas, visų kalnų aukščiausias, o ant to kalno tvirta pilis, garsi Merkinė, visų pilių tvirčiausia. Milžinai

ją statė, ne žmonės; nuo septynių mylių iš vakarų, iš pietų ir kitų šalių nešiojo jie sunkius akmenis, kurie guli tos pilies pamatuose. Aukščiau siūbuojančių girių toli švietė mėlynose padangėse balti jos kuorai, kur dienas ir naktis sargai stovėjo. Sienos, iš didelių akmenų milžinų sukrautos, žilomis samanomis apžėlusios, rūščiai dairėsi aplinkui, kaip niaurus dairosi vilkas šaltą žiemos naktį, ar nepamatys kur priešininko nedraugo...

Daugel daugel jos matė priešininkų: ir gudų, ir lenkų, ir kraugerių kryžiuočių. Visi jie ne kartą ir ne du aplankė Merkinę, visi jie plėšė draskė jos akmens krūtinę, o ji stovėjo tvirta, niauri ir baisi jiems, kaip kad stovėjo pirmą dieną...

<...>

III

Garsi visame pasauly buvo Merkinės pilis; tokia pat garsi buvo ir bajorų Kirklių giminė, kurie iš senų laikų, kaip tėvų tėvai mena, sėdėjo aukštoje Merkinės tvirtovėje. Gerbė tos giminės vyrus ne tik žmonės, kurie, aplinkui begyvendami, matė gerus narsiųjų darbus, matė, kaip ne vienas jų padėjo savo galvą, tėvų kapus begindamas ir šventą aukščiausiųjų dievų ugnį. Ne vienas jų taip garsiai pasinešė, jog vardu jo skambėjo vaidilų kankliai, kaip plačiai kalba žmonės šventa savo tėvų kalba. Gerbė juos ir patys galingieji kunigaikščiai, ir senų Trakų, ir didžiojo Vilniaus, gerbė – ir iš senų laikų, kaip Merkinė stovėjo, pavesdavo seniausiam jų valdyti pilį ir ginti tėviškę šalį nuo gudo, nuo lenko ir pikto kryžiuočio. Ir niekad nepasigailėjo garsūs Lietuvos valdovai, kad tiek pasitikėjo Kirklių bajorų giminės vyrais, nes jų neužvylė nei vienas. Ir taip per ilgus metus sūnus paskui tėvą sėdėjo aukštoje Merkinės pilyje...

IV

Bet tarpu visų garsių tos giminės vyrų, tarpu visų, kurie sėdėjo aukštoje Merkinės pilyje, garsiausias buvo senas bajoras Mykis. Ne tiek pagarsėjo jisai savo darbais, kiek savo vaikų žygiais. Turėjo jis keturis sūnus kaip ažuolus plačiašakius, kurie buvo vienas už kitą stipresnis, vienas už kitą narsesnis... Ir augo sūnūs pas tėvą dvare kaip ereliai pilkuonėliai lizde, o tėvas, tai matydamas, džiaugėsi, kad tėviškėlės naudai auga, garsios giminėlės garbei... O kai užaugo pasiūgėjo, kalbėjo jiems senas tėvulis: – Užteks jums, sūneliai, skrajoti tamsiuose girių tankumynuose. Ne medžioklei gimėt, ne medžioklei augote, tik naudai tėvų šalelės, kurią jūsų seneliai proseneliai begindami savo krauju paliejo, kad puikiau žydėtų, kad žaliau žaliuotų... – Mes jau seniai tik ir svajojame, ir sapne sapnuojame, – atsakė sūnūs, – kad kare savo jėgas išmėgintum, savo narsumu pasigirtum. – Sustiprėjo

mano ranka, kad naudingai tėviškėlei patarnautų, – tarė vyriausiasis sūnus Zubrys, – kad gintų tėvų šalį nuo pikto kryžiuočio, kaip kad mūsų tėvai gynė. Ir siuntė Mykis sūnų savo vyriausiąjį vakaruosna, kur baltosios jūrės banguoja, kur narsus Kęstutis sunkiai vargsta... Kitu du siuntė, kur tyra Neris žaidė, mėlynas savo bangas bekilnodama, kur garsus Vilnius kuorais padangę rėmė, kur senas Algirdas, visų kunigų kunigaikštis, kelionę rengė, kur – niekas nežinojo... Tik visi manė, kad tolimon gudų šalin. O jauniausiąjį sūnelį tai namie pasiliko, kad būtų tėveliui paramėlė, kad būtų senai motulei paguodėlė... Galando broliai šveitrius kalavijus, mėgino šarvus, kuriuos iš tolimų kraštų buvo atvežę vaizbūnai, rengė širmus žirgelius tolimon kelionėn ir kaustė juos plieno pasagėlėmis. Ir, pasibalnoję, pakamanoję eiklius žirgus, išjojo iš aukšto tėvų dvaro per vario vartelius. Niekas jų nelydėjo, nei jaunos sesulės, nei skaisčios mergelės, kaip dainelė dainuoja; tik palydėjo sena motulė į aukštą slenkstį, tik senas tėvulis į vario vartus: taip liepė seni tėvų papratimai. Tik į vieną bernelį gailiai žiūrėjo žvainos akutės, už balto seklyčios lango pasislėpusios. Tik vyriausiąjį bajoro sūnų, jaunąjį Zubrį, lydėjo dailios Meilūžės, bajoro Kindžio dukters, mėlynos akys... Niekas nematė, niekas neregėjo, kai bernelis prajodamas, meiliai akimi žiūrėdamas, daugel daugel mergelei žadėjo: ne tik aukselio žiedelį, ne tik šilkų kaspinėlių... Ir matė paskui tėvas ir sena motulė, kad dažnai verkė jauna dukrelė, bet ko verkė – nežinojo... Tik sena motulė gal susiprato, o gal ir ne... Neilgai jojo drauge bernai, tik ligi kryžiakelių. Ten berneliai sustojo, vienas kitam baltą ranką davė ir persiskyrė: du nujojo į rytus, o Zubrys į vakarų šalį... Išjojo berneliai, ir lyg drėgna žemė juos prarijo. Per dvejus metelius nei jie siuntė sakalėlio, nei margo laiškėlio. Vai, verkė verkė tada sena motulė, per dvejus ilgus metelius sūnelių belaukdama... Verkė ir jaunoji mergelė bernelio...

<...>

VII

Ir kilo didis gandas ir nusklido per girias tamsiausias, per pievas žaliausias į visas šalis, kad toli toli, pas jūres baltąsias, buvo didi kova. Triskart saulė leidosi ir tekėjo, o berneliai kovoj mušėsi. Daugel kraujo ten prasiliejo, ne vienas jauną galvelę ten paguldė, kol piktus priešininkus nugalėjo... Ne kelmai skynime kumsto, ne pėdai pabarėly, tik jauni berneliai laukus ten nuklojo... Didis džiaugsmas buvo tėvų šaly, kad piktus priešininkus nugalėjo, kad upes jų kraujo praliejo... Nebijojo jau nei senas senužėlis, nei jauna mergelė, nei maži vaikeliai ramiai nakčia užmigti, džiugiai anksti keltis. Ir garbino žmonės narsaus kunigaikščio Kęstučio vardą... Bet kas garbino Kęstutį, garbino ir jaunąjį bernelį, Mykio bajoro sūnelį... Plačiai jo vardas pagarsėjo, kad jis pats vienas šimtus iškapojęs, dveja tiek širmu žirgeliu sumindžiojęs; kur jojęs, ten tiltus grindęs, kur pasivertęs – klonius nuklojęs...

Ir pradžiugo senosios Zubrio motulės širdis, kai laukė sūnelio, iš karo parjojančio... Laukė ir senas Kirklys, ūsus beraitydamas, laukė ir džiaugėsi, kad dar niekas, kaip seni pamena, taip garsiai nepasinešė, kaip jaunasis jo sūnus Zubrys. Visi laukė Zubrio: ir tėvas, ir motinėlė, ir jaunieji broleliai. Tik viena Meilužė dabar nieko nebelaukė: ilgesys nebeslėgė jos širdies. Šviesiai švietė kaitri saulelė giedriam danguje, linksmai čiulbėjo paukšteliai Kindžio bajoro sode, kur triūsė jauna jo dukrelė Meilužė... Todėl linksmai ji dabar dainavo, kaip paukštelė lakštingalėlė...

VIII

Ir parjojo tėvų šalin didžiai pagarsėjęs Kęstutis, o su juo ir jaunas Zubrys... Neparvežė drąsus bajoro sūnus nei šilko, nei aukso, nei geltono gintarėlio, tik didžiausią garbę, kurios neturėjo nei jo tėvai, nei broliai. Už drąsius jo darbus pamilo jį garsus Trakų kunigaikštis Kęstutis ir davė jam valaką lauko ir šimtą – girių, ir liepė jam kunigaikštis vadovauti savo karžygių būriams. Tiek jį pamilo, tiek juo patikėjo, jog visur juo save pavadavo kunigaikštis: kur pačiam joti reikėdavo, ten bernelį siūsdavo. Taip jį pamilo, taip juo pasitikėjo Kęstutis... Nors ir labai gerai buvo Zubriui aukštoje kunigaikščio pilyje, nors ir gražūs buvo Trakų ežero plotai, bet nerimo jauno berno širdis: namopi traukė jį, namopi plaukė bernelio godos, į Nemuno krantą, kur ant aukšto kalno stovi sena apsisamanojusi pilis... Dažnai dažnai sapne sapnavosi jam tėvų šalis. Ne tiek raitelis išsiilgo tėvų šalies, tėvo, motinėlės ir jaunųjų brolelių, kiek jis pasiilgo mėlynų akelių jaunosios Meilužės, Kindžio bajoro skaisčiosios dukrelės. Kentė dieną bernelis, kentė antrą, kentė ir trečią, o jau toliau kęsti nebegalėjo:ėjo pas kunigaikštį, aukšton jo menėn ir taip jam žodį kalbėjo: – Aukščiausiasis kunigaikšti! Nors malonu ir linksma man garsių tavo tėvų pilyje, bet nerimsta čia mano širdis: traukia ją šalin, kur seni tėvai gyvena, kur tyliai Nemunas banguoja. Atleisk mane namo, garsiausias kunigaikšti! Aplankysiu senus savo tėvus, kurių per trejus metus nebemačiau. O kad norėjo jaunosios Meilužės pamatyti, niekam to nepasakė. – Kas savo tėvus myli, tasai myli ir tėvynę, brangiąją Lietuvą, – atsakė Kęstutis. – Nors brangus tu man ir malonus, bet nekliudysiu tau: jok tėvų šalin, kad pasidžiaugtų seni tėveliai, kad nurimtų tavo širdis. Gražiai atsisveikino su savo valdovu Zubrys ir prižadėjo greitai pargrįžti atgalio ir tarnauti garsiam kunigaikščiui, kiek vieko turėdamas, kraujo savo nesigailėdamas... Atsisveikinęs ristan žirgelin sėdo ir nujojo tėvų šalin, senon Merkinėn, kur tyliai Nemunas banguoja, kur sravus Merkys teka. Ir lyg ne žirgu jojo, bet aitvaru skrido namo jaunasis bajoro sūnus... Ir dieną, ir naktį...

IX

Ankstų rytą, saulei netekėjus, įjojo Zubrys Merkinėn. Ir pirmą, ką pamatė, tai buvo skaisčioji Meilužė, kuri anksti kėlė, aukso nėšius ėmė, beržinius kibirėlius ir, eidama į šulinėlį, svajojo apie jauną bernelį... Jau ne nūdien, dažnai ji žiūrėjo tona šalėn, iš kur kelias eina nuo senų Trakų... O pamačius bernužėlį, paraudonavo kaip putino uogelė, kaip tie karoliai, kurie ant jos balto kaklo karojo... Ir praliejo mergužėlė vandenėlį, ir pamatė kibirėlius viduje viešo kelelio, ir, nubėgus aukšton klėtin, gailiai nusiverkė... O ko verkė, pati nežinojo. Ir nušvito puikus bernužėlis, garsaus tėvo sūnelis, kai pamatė mergelę, kurios labai išsiilgo. Ir nušvito niaurus veidas kaip miglotoji dienele, saulei debesėlius perskleidus.

X

Džiaugėsi Mykis, sūnaus susilaukęs, džiaugėsi ir visa draugė, krūvon susirinkus. Jau norėjo senas bajoras su visais: ir giminaičiais, ir kaimynais pasidžiaugti kartu ir pradėjo rengti didžią puotą... – Palauki, tėvužėli, – kalbėjo Zubrys. – Tada kelsi puotą, kai aš suvaikščiosiu pas seną bajorą Kindį, pamatysiu dailią jo dukrelę, Meilužę, pakalbėsiu su sena jos motinėle... Ir suprato Mykis, ko nori sūnus, ir klausydamasis tik ūsus raitė... ir jam tiko skaisčius Meilužės veideliai. Ankstų rytą atsikėlęs, išsirinko arklidėje ristą bėrelį senam Meilužės tėveliui, dvi margi karveli jos senai motužėlei, o jai, jaunai mergelei, – aukselio žiedelį dovanėlėms duoti ir nujojo į mergelės dvarą, prieš josios tėvulį motinėle žemai galvos lenktų, kad dukrelę vienužėlę bernužėliui atiduotų. Ir ne vienas nujojo, bet su senu piršliu, kuris daugel matė, daugel suprato. Ką jie ten kalbėjo, ką darė, niekas nežino, tik namo pargrįžęs prašė Zubrys tėvo puotą ruošti. Ir priruošė prigamino senas Mykis kalnus keptos ir virtos žvėrienos ir keltavienos, šulinius midaus ir alaus nuputojusio. Ir siuntė kvieslius į visas keturias pasaulio šalis, kad jie eitų šauktų žmones dvaran puoton – garsaus karžygio, jaunojo Zubrio vestuvėms, ir tuos, kurie raiti kalaviją vartoja, ir tuos, kurie pėsti žemę kilnoja, ir bajorus, ir ūkininkus, ir vargdienius darbininkus... Kad nieko neaplenktų, nes visiems pagaminta sočiai ir gerti, ir valgyti. Ir iš visų šalių kaip nemunai plaukė žmonės ne tiek, kad atsigertų, ne tiek, kad gardžiai pavalgytų, kiek kad pamatytų narsų bernelį ir jo skaisčiąją mergužėlę... Tris ilgas dienas, tris kiauras naktis ir gėrė, ir valgė visi, kas ko panorėjo, atsigerti, atsivalgyti negalėdami... Taip linksmai visi uliojo ir uliodami narsų bernelį garbino ir jo seną tėvulį, ir skaisčiąją mergelę. Ilgai minėjo žmonės tuos laikus, kai vedė sau pačią Zubrys, seno Mykio bajoro sūnus.

XI

Tris dienas, tris naktis gėrė ir valgė Merkinės menėje svečiai. Tris dienas džiaugėsi Zubrys savo jauna mergužele. Ir daili gi buvo skaisti jauna Kirklio martelė! Kaip saulė giedriam danguje tarpu baltų debesėlių, taip ji senos Merkinės menėje tarp kitų mergelių, jaunų moterėlių. Kur nužengė žingsnį, ten visų veidai prašvito, kur žodį tarė, ten juokai linksmai skambėjo... Ir pamilo visi Meilužę už jos linksmą būdą, už gerą širdį, o ypač senas šešuras Kirklys, kuriam dievai tikros dukružės nebuvo lėmę... Tris dienas, tris naktis visi gėrė valgė, ketvirtą dieną susigodojo ir jauni berneliai, ir seni senužėliai tamsion girion jotų, anon pusėn Nemunėlio žvėrių pamedžiotų, žirgų pavaikytų, kilpinų pamiklintų, vilytėlių pašaudytų. Susigodojo vyrai žalion girion jotų – drauge joja ir jaunasis Zubrys. Joja Zubrys, nelieka ir jaunoji jo žmonelė, dailioji Meilužė. Ir išjojo visi ankstų rytą, saulei netekėjus, nuo aukšto kalno, iš Merkinės pilies... Ir kiek ten džiaugsmo buvo, kiek juokų, kol prijojo platų Nemunėlį, gilų vandenėlį...

<...>

XIII

Plačiai iškriko žmonės visi po girias; daugel jie pašovė stirnų, daugel jie nudūrė lokių. Bet niekas tiek nepašovė, kiek jaunasis Zubrys. Tik vienos stirnos, kurią pašovė Meilužė, negalėjo bernelis pasivyti ir nuklydo giliai girion, ją besekdamas. Jau saulelė žemai stovėjo, girios klostėsi nakties drapanėlėmis, o jis vis dar sekė. Jau ir saulė nusileido už medžių, ir tamsi naktis užgulė girias, o jisai vis dar vijo. Ir bevydamas girdi didį trimitų ragų balsą... O jie trimitavo ne taip, kaip trimituoja medžioklėje, šaukiant toli nuklydusių, tik jie trimitavo, kaip trimituoja karan bernų šaukdami, didžiu pavojum grasydami. Ir, klausydami to trimitavimo, verkė giria ir verkė medžiai lyg jauno bernelio širdis. Nusigando Zubrys ir grįžo žirgą atgalio ten, kur ragai trimitavo, o širdį jo lyg katės draskė. Ko tik nemanė, negodojo Zubrys – ir gododamas vijo žirgą juo greičiausiai. Stenėjo žirgas lyg nusiskųsdamas, šoko per griovius, per kelmus, per medžius, vėjo nugriautus. Draskė šakos, mušė, plėšė, badė jo šonus, plėšė raitelio rūbus, bet tasai nieko nejuto, tik vijo žirgą. Kaip aitvaras, kaip viesulas skrido keliais takeliais Zubrio bernelio žirgas. Viena mintis įstrigo berneliui galvon: kur dabar skaisti Meilužė? Gal lokys ją užpuolė, gal meška užgniaužė, gal briedis plačiaragis užtrynė... Ar ne ji dabar pavojuje, pagalbos šaukiasi?... Štai vėl ragas sutrimitavo, toli, ten, kur Merkinė aukšta stovi; ir gaisą pamatė bernelis danguje: vytys degė ant aukštų Merkinės kuorų. Ir suprato bernelis, kad ne medžioklėje nelaimė ištiko, bet tėvynė pagalbon šaukia visus, kas ginklą rankoj gali vartoti. Nustebo bernelis, iš kur priešininkai pasirodė netikėtai, ar nuo rytų – gudai, ar nuo pietų – lenkai, ar gal nuo vakarų – kraugeriai kryžiuočiai? Bet neilgai stebėjosi, neilgai abejojo Zubrys: pastojo jam

kelią pikti kryžiuočiai. Daugel jų buvo, o jis tik vienas. Ir pamatė tada bernelis, kad vėlu jam mergelės ieškoti, kad vienui vienam teks galvelę guldyti. Ir nuliūdo bernelio širdis, kad visi jį vieną paliko, vieną prigrįžo priešininkų kerštui. Sunkiai atsiduso jaunas, dievų aukščiausiųjų pagalbon šaukdamas: – Geriau jaunas žūsiu, laisvą galvą dėsiu, negu vergu kryžiuočiams teksiu... Dievai aukščiausieji, Perkūne galingiausias, nuneškite mane tik į Nemunėlį, kad nesijuoktų priešininkai, jog netikėtai mane užklupo, lengvai nugalėjo... Bėki, bėki, žirgeli, nunešk mane, bernelį, kad tik į Nemunėlį. Daugel kryžiuočių pastojo kelią berneliui. Jų buvo daugel, o jis tik vienas. Bet nestabdė žirgo bernelis, tik kaip jojo, taip prajogo... O kur jo širmo žirgo prabėgta, ten kryžiuočių patalas nuklota: negeru, nelaimingu laiku barzdočiai pastojo kelią pakeleiviui karžygiui! Suriko kryžiuočiai, lyg juos gyvatė būtų įgėlusi, pamatę, kad ištrūko bernelis, ir siuntė jam šimtus vilyčių; lėkė aitrios vilyčios, vienos pro šalį, kitos žirgelį žeidė, trečios baltą bernelio kūną draskė. Gerai buvo dabar priešininkams vyti, raitelio pėdai sekti: kur bernelio jota, kraujo ten lašėta. Ne piktų kryžiuočių tai buvo kraujas pralietas, tik jaunojo bernelio, tik jo širmo žirgelio. – Neški, žirgeli, neški jauną bernelį tik į Nemunėlį, į gilų vandenėlį!

<...>

XV

Kaip tamsūs debesys niaukia giedriąją dienele, taip apsupė apstojo Merkinę kryžiuočiai. Ne tiek buvo danguje šviesių žvaigždelių, kiek ten buvo kraugerių barzdočių. Bet jei didis buvo priešininko skaičius, tai dar didesnis buvo narsiųjų Dainavos bernelių įnirtimas. Visi tyliai rengė, kovos laukė. Kiaurą naktį visi akių nesudėjo: vyrai akmenis kilnojo, rąstus nešiojo, kad patiktų mieląjį svetelį, moteros puotai gamino ne paukštieną, ne žvėrieną kepė – virė juodą dervą, karštą vandenėlį. Bus kuo svečiai užgerti. Ilgai ruošėsi svečiai viešnagėn pas seną bajorą Mykį: kiaurą dieną, kiaurą naktį. Tik ant rytojaus, saulei tekant,ėjo į aukštą kalną, kur niauri Merkinė stovėjo. Ne vieniėjo, tik su jauniausiu Kirklio sūneliu, tik su dailiausiu jo jaunamartėle. Ar tai jie kelią rodė, ar tai svečius namo vedė? Ne kelią rodė, ne svečius vedė į aukštą tėvų dvarą, į kunigaikščių pilį. Abu surištu virvėmis pančiais, su raikščiais ant kaklo vedė juodu priešaky savęs pikti kryžiuočiai... Nustebo vyrai pamatę ir narsias rankas apleido. Juokėsi kryžiuočiai šaipydami: – Atkelkite vartus! Ar nematote, kad valdovai svečius veda? – Ritinkite rąstus, liekite dervą ir karštą vandenį! Ko žiopsote kaip varnos... Aha, bijote piktai užgerti, kad valdovai nesupyktų. – Ei, jūs, neškite mums žalio vyno, baltos žvėrienos, kad pasistiprintum aukštan kalnan kopti. Ir taip jie juokavo, šaipėsi, stumdė smeigenomis pavergtą jauniausiąjį bajoro Kirklio sūnelį Kriokį ir jauną Meilužę... – Vai, ko laukiate, žiopliai! Jei nenorite, kad ir jus kaip šunis surištume, atidarykit

plačiai vartus, priimkite mus kaip mielus svečius! – Tada gyvus paliksime. – Ir pas mus žmonės vyžais avi: o jūs karnų gerai mokate lupti. Klausė vyrai, niaurūs kaip tamsus debesėlis. Tylėjo ir senas Mykis ir savo ūsus krimto. Tik Zubrys vienas netylėjo, baltas rankas laužė, gelsvus plaukus rovē ir Perkūną šaukė, kad siųstų leistų jo galvon savo žaibus. Tylėjo Perkūnas... O kryžiuočiai lipo vis aukštyn, vis artyn, iš visų šalių... Ir prabilo Kriokys, jauniausias Mykio sūnelis, ir prakalbėjo Meilužė, drąsioji Lietuvos mergelė: – Vyrai, pabijokite Perkūno, jei nesigėdite žmonių! Ko jūs tylite, kodėl nemušate prakeiktų šunų, kurie loja ant jūsų? Argi mūsų butis gyvastis brangesnė jums už laisvą tėvynę?.. – Berneliai, jauni raiteliai, jei priešininko nemušite, pilį išduosite, manęs mergelės, vis tiek neišvaduosite. Tik nuvarginsit tėviškėlę, tik atiduosite vergystėn savo jaunas sesules, nustosite savo laisvų dienelių. Ir prašė meldė, kad jų nesigailėtų, tėvų šalį kad gintų. O priešininkai, kvaili, nesuprasdami, ką jauni kalbėjo, manė, kad jie meldžia pilį išduoti, jų jaunų nežudyti... Ir juokėsi nudžiugę dar labiau. Tylėjo vyrai, mindami vietoje, o jų veidai niauresni buvo negu tamsi rudens naktis, kai audra užkloja dangaus platumėlius. Kaip Perkūnas toli rūsčiai griaudžia, taip rūsčiai keikė jie piktą kryžiuotį... Keikė ir daugel jam žadėjo... Tylėjo senas Mykis, tik ūsus savo krimto, žilą galvą žemyn nulenkęs. – Vyrai, jei jūs bijote priešininko, tai aš jo nebijau! – suriko Kriokys. Ir pasiraivė jaunasis, ir pasitempė: nukrito nuo jo raikščiai kaip lapai rudens metu nuo medžių. Stvėrė jis iš rankų kryžiuočio, kuris arčiausias buvo, smeigeną, bet tasai neišleido ginklo, tik giliai įsmeigė jaunon krūtinėn. Suriko vyrai kaip vienas, bet numojo ranka senas Mykis, ir vėl visi nutilo. Pikta ugnis sužibėjo jo akyse: lyg vilko akys rudens naktį – taip žibėjo jo akys. – Taip ir visi jūs kaip šunys žūsite, jei neatkelsite pilies vartų! – šaukė kryžiuočiai. – Vyrai! – kalbėjo mergelė, – ar todėl, kad silpna esu, nenutrauksiu savo raikščių, nenumirsiu kaip brolis mirė, manote, kad aš tėvynės nemyliu? Vyručiai mieliausi, argi už mano vienos butį išduosite tėvų kapus, šventas dievų ugnis, kurios gabijose dega! Ir taip verkdama kalbėjo mergelė, o Mykis vis dar nei žodžio neprabilo. – Berneli mielas, tu narsus buvai kaip sakalėlis, tu nebūtai leidęs, kad būtų gėda ar man, ar tau, ar mūsų tėvų šalelei! Patsai mano kraują pralietai, paskui už mergelę savo atkeršytai. Bet žuvo mano bernelis anoje pusėn Nemunėlio, tik nežuvau ten aš, vargdienėlė... Šoko jaunas Zubrys, stvėrė rankon miklų kilpinėlį, dėjo aitrią vilytėlę ir šovė ten, kur mergelė gailiai verkė. Ne priešininkui taikė, tik savo mieliausios širdin. Ir griuvo mergelė kaip pakirsta žalioji liepelė, žodžio daugiau nepratarus. Susilaikė priešininkai nustebę... Suriko lietuviai... Nelaukė, nesitikėjo to iš jų niekas. Vai, ir sudūzgė sušvilpė vilyčios, sušvirkštė akmenys, sudundėjo rąstai – ir visa ant kryžiuočių galvos nuo aukšto kalno. Kaip upės plaukė verdančioji derva. Ir guldė priguldė narsūs berneliai kryžiuočių, kaip patalą nuklojo, kaip pėdelių pjovėjėlės derlingame pabarėly... Didžią puotą iškėlė bajoras Mykis svečiams. Daugel jų pasigėrė ir pasiliko gulėti

amžinai ten, kur platus Merkys teka, kur platus Nemunėlis banguoja, kur niauri Merkinės pilis... Maža kovos buvo berneliams, pilį beginant, tai narsūs išjojo šokti lygion lygumėn, žaliojon pievelėn. Ne kankliai jiems šokiui kankliavo, tik šveitrūs kalavijai, tik aitrūs vilytėlės skambino. Ir vijo priešininką net į gilų Nemunėlį. Ko kirviai neišmušė, kalavijai neiškapojo – širmi žirgeliai išmindžiojo. O ko širmi žirgai neišmindžiojo, nuskandino platus Nemunėlis, jo sraivosios bangos. Nei vieno priešininko nebeliko, nei vienas namo nebegrįžo, tik tie, kurie plačiuoju Nemunėliu... Bet nepasidžiaugs, jiems pargrįžus, nei jų tėvai, nei motinėls, nei jaunosios seserėlės... Brangiai apmokėjo, didžiai atkeršijo Dainavos raiteliai už skaistų Meilužės veidą. Ir nebuvo tiek plaukų jos gelsvoj kaselėj, kiek paguldė galvų jaunieji berneliai... Ir priešininkų, ir savųjų. Daugel jų ten užmigo... Visų jų tarpe ir trys Kirklio sūnūs, o ketvirtasis – tai puikus raitelis, Zubrys bernelis... Nelinksmios buvo giedrios vasarėlės dienos ne vienam tėvui, ne vienai motinėlei... Nelinksmia buvo ir seniem Kirkliam, kuriuodu vaikų nebeteko. Ir sukrovė berneliai ant tiesiojo Nemunėlio kranto didelį laužą ir dausojo, ir laidojo ten visus: tris Mykio sūnus, tris garsios Kirklių giminės vyrus, ketvirtą Zubrį bernelį ir jo mergelę, skaisčią Meiluželę... Dausojo laidojo ant stataus kranto. Ir supylė ten didį geltono smėlio kapą, ir pastatė ant jo aukštą kuorą, kad iš tolo visi regėtų matytų, kad vaikų vaikai atmintų, kaip bernelis dėl tėviškėlės nepasigailėjo nei savo mergužėlės, nei savo jaunosios buitelės. Kuoras ten seniai sunyko: ir metai jį naikė, ir skaudūs lietūs ardė, ir žmonių rankos griovė. Liko tik vienas kapas, aukštas, pailgas, egliais apžėlęs... Ir vėjai jį pusto, gelsvus smėlius nešioja. Išnyko ir girios... Ir žmonės pamiršo, kas guli tame kape, tik žino, kad nepaprasti ten guli ilsisi žmonės. Ir kalba seneliai, kad milžinai ten gulį, bet kokie, tai niekas jau nebežino. Pamiršo silpni vaikai, kaip senas bajoras Mykis vestuves kėlė savo sūnui Zubrui. Pamiršo artima giminė ir tolimos šalies žmonės. O gal ir atsižadėjo savo tėvų, šventosios jų kalbos... Tylu aplinkui... Nebeskamba kalavijai, nebežvengia Dainavos žirgai, tik verkia Merkinės kalnas nuplikęs, kad sienos nuiro. Verkia, rauda, kad Dainavos sūnūs jį jau pamiršo.